

Reactie FNV Uitkeringsgerechtigden op Internetconsultatie Ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit SUWI in verband met de uitwerking van proactieve dienstverlening en het vervallen van de grondslagen voor SyRI

12 mei 2025

De FNV onderschrijft de doelstelling van dit beleidsvoorstel om niet-gebruik van uitkeringen en andere voorzieningen in de sociale zekerheid, tegen te gaan. Vooral mensen met een inkomen rondom het sociaal minimum kunnen hierbij veel baat hebben en dit kan de bestaanszekerheid vergroten. De FNV vindt het een groot probleem dat mensen veel voorzieningen waar ze recht op hebben, niet aan durven te vragen uit angst om later met terugbetalingen te worden geconfronteerd of omdat men de weg kwijtraakt in het oerwoud aan regels. Toch plaatsen wij kanttekeningen bij dit voorgenomen besluit.

Allereerst stelt FNV dat wij als vakbond voorstaan dat het wettelijk minimumloon opgetrokken wordt naar 60% van het mediane inkomen en dat zou in dit geval minimaal € 16,- zijn met daaraan gekoppeld de sociale uitkeringen. We hebben in ons land een stelsel ingericht om vooral voor minima verlichting en oplossingen te brengen met daarbij een kluwen aan landelijke en gemeentelijke toeslagen en kwijtscheldingen. Dit systeem is zo ingewikkeld gemaakt dat maar weinig mensen inderdaad gebruik maken van alle regelingen waar zij recht op hebben. Een groot deel van deze regelingen zou niet nodig zijn als we een fatsoenlijk wettelijk minimumloon met daaraan gekoppelde uitkeringen zouden hebben. Wij adviseren dan ook met klem de aanbevelingen van de Commissie Wettelijk Sociaal Minimum zo snel mogelijk onverkort uit te voeren.

Daarnaast vindt de FNV het onduidelijk waarom er niet is gekozen voor middelen die minder of geen inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer. Zo kan er gewerkt worden aan het versimpelen van bureaucratie en regelgeving, en kan proactieve voorlichting door gemeenten en andere SUWI-partijen verbeterd worden. Het voorstel heeft als doel het terugdringen van niet-gebruik van sociale voorzieningen, maar doet dat op een wijze die een aanzienlijke inbreuk maakt op de privacy van burgers. Door het verwerken en koppelen van persoonsgegevens over inkomen, schulden en voorzieningengebruik door verschillende instanties ontstaat een datagedreven werkwijze die vragen oproept over proportionaliteit, noodzakelijkheid en subsidiariteit. De inzet van minder ingrijpende middelen – zoals versterking van menselijk contact via maatschappelijk werk, gerichte voorlichting en benutting van bestaande hulpstructuren – is niet of nauwelijks onderzocht. Juist deze alternatieven kunnen effectief zijn zonder dat daarvoor grootschalige gegevensverwerking nodig is.

Wat de FNV betreft zou het beter zijn om het aanvragen van een uitkering altijd door middel van een persoonlijk gesprek te doen waarbij mensen meteen attent gemaakt kunnen worden op regelingen die er zowel landelijk als lokaal aanwezig zijn. De de betreffende hulpverlener kan in zo'n eerste gesprek alle voor de desbetreffende burger beschikbare voorzieningen beoordelen – en niet alleen de voorzieningen waarop dit voorstel toeziet. Daarbij kan in dat gesprek tegemoetgekomen worden aan het feit dat er een grote diversiteit bestaat in gemeentelijke regelingen en de voorwaarden daarvoor, wat één van de redenen is dat mensen door de bomen het bos niet meer zien¹.

Dit is dan ook een reden voor de FNV om te pleiten voor het wederom centraliseren van bepaalde toeslagen, zoals de individuele inkomenstoeslag die door een aanpassing in de Participatiewet weer ambtshalve toegekend mag worden. Wij zien kansen in het vaker ambtshalve uitkeren door middel van het vaststellen van het recht op regelingen door de Belastingdienst, Ook het UWV pleit al langer voor een automatische toekenning voor mensen die recht hebben op een aanvulling via de Toeslagenwet. Die moeten zij nu nog apart aanvragen. Overigens zijn op een later moment ook nog vele mogelijkheden om mensen proactief op bepaalde regelingen te wijzen.

AVG

Het voorstel onderkent onvoldoende de risico's van ongevraagde datagedreven overheidsbemoeienis: gevoelens van stigmatisering, misverstanden over rechten en het ondermijnen van vertrouwen liggen op de loer. Bovendien biedt gegevensanalyse vaak geen betrouwbare basis voor het vaststellen van een recht op voorzieningen, dat afhankelijk is van contextuele factoren die niet uit registraties blijken. De voorgestelde opt-outregeling biedt onvoldoende bescherming onder de AVG, zeker waar het gaat om *bijzondere persoonsgegevens*. Ook de automatische selectie van burgers kan vallen onder het verbod op profilering in artikel 22 AVG. Ten slotte ontbreken wettelijke waarborgen tegen hergebruik van gegevens voor andere doeleinden dan hulpverlening.

Het voorstel in deze vorm is juridisch kwetsbaar en beleidsmatig onevenwichtig. Een alternatief dat inzet op menselijk contact, transparantie en rechtsbescherming verdient daarom nadrukkelijk de voorkeur. Deze benadering maakt gebruik van informatie die tijdens het persoonlijke contact beschikbaar komt, waardoor grootschalige bestandskoppeling en gegevensuitwisseling tussen instanties overbodig is.

Bovendien voldoet deze werkwijze aan het subsidiariteitsbeginsel uit de AVG, dat vereist dat minder ingrijpende alternatieven voor gegevensverwerking de voorkeur

¹ Zie ook [het FNV-onderzoek](#) over rechtsongelijkheid in het sociaal domein en [deze pagina](#) voor onze standpunten op individuele minimavoorzieningen.

verdienen. Wanneer het signaal dat iemand mogelijk recht heeft op ondersteuning ook kan worden verkregen door menselijke interactie, is bestandskoppeling niet noodzakelijk, en dus niet gerechtvaardigd. Daarnaast beschermt een dergelijke benadering de vertrouwensrelatie tussen burger en overheid, en voorkomt zij de risico's op function creep en verlies van controle over persoonsgegevens. Een aanpak die inzet op versterking van bestaande hulpstructuren verdient daarmee niet alleen om privacyredenen de voorkeur, maar is ook praktisch uitvoerbaar en maatschappelijk verdedigbaar.

Het voorstel miskent mogelijke negatieve gevolgen van een proactieve overheidsbemoeienis op basis van datakoppelingen. Burgers kunnen zich onaangenaam verrast, gestigmatiseerd of gecontroleerd voelen wanneer zij ongevraagd persoonlijk benaderd worden. Dit voorstel introduceert een 'data-first' benadering als standaard die naderhand moeilijk terug te draaien is en afstand creëert tussen burger en overheid. Dit draagt bij aan het bredere en al langer bestaande probleem van bejegening en wantrouwen in de sociale zekerheid. In de visie van FNV valt dit niet op te lossen door nog meer data over burgers te verwerken, maar zal vertrouwen in de overheid groeien door te investeren in menselijk contact.

Opt out

In dit beleidsvoorstel is een mogelijkheid tot opt-out opgenomen. Mensen die na gegevensuitwisseling benaderd worden, kunnen daar na de eerste benadering bezwaar op maken. De FNV vindt het goed dat deze mogelijkheid er is, maar is van mening dat dit te laat in het proces komt. Wat de FNV betreft moet er voordat hun gegevens worden gedeeld, daar expliciete toestemming voor worden geven. Die toestemming zou je moeten krijgen door voorlichting, folders etc.. Een opt-out voor mensen die niet willen dat hun gegevens worden verwerkt, zoals nu wordt voorgesteld, zal in de praktijk geen nut hebben: de groep mensen die je probeert te bereiken, zal in het overgrote deel van de gevallen niet op de hoogte zijn op welke uitkeringen ze recht op hebben – laat staan dat een opt-out mogelijkheid bestaat. Dat heeft als rechtsbeschermend middel voor iemand die geen toestemming wil geven, dus geen enkele meerwaarde. Waarschijnlijk komen deze mensen er pas achter dat hun gegevens zijn verwerkt wanneer ze worden benaderd, en dan is het te laat om te weigeren. Dat is nog een extra reden om dit op basis van toestemming vooraf te doen.

De te verwerken gegevens vallen bovendien deels onder artikel 9 AVG, dat toeziet op de bescherming van de categorie 'bijzondere persoonsgegevens' waar het gaat om voorzieningen die te maken hebben met bijvoorbeeld arbeidsbeperkingen of sociale problematiek. Het is strijdig met artikel 9 AVG om met een beroep op een (nog) niet uitgeoefende opt-out bijzondere persoonsgegevens te verwerken. In zo'n geval is een

opt-in vereist om sprake te laten zijn van een geldige grondslag. Weliswaar is er een uitzondering hierop mogelijk wanneer dit wettelijk wordt geregeld, maar ook dan geldt dat er een strikte afweging moet worden gemaakt over de noodzaak en proportionaliteit.

Werkwijze is profilering volgens AVG

Daarnaast zou het voorstel in haar huidige vorm ook vallen onder Artikel 22 AVG, dat toeziet op geautomatiseerde besluitvorming en profilering en daar strikte voorwaarden aan stelt. Hoewel er formeel geen besluit wordt genomen op basis van de data-analyse, kan dit zeker aanzienlijke gevolgen hebben voor de betrokkene, in de vorm van emotionele belasting, gedragsbeïnvloeding en gevolgen voor andere regelingen. Dit vereist volgens jurisprudentie over de AVG extra waarborgen die nu niet in het voorstel zijn opgenomen.

Wankele wettelijke basis

Een burger of belangenorganisatie die niet wenst dat gegevens worden verwerkt op basis van een niet uitgeoefende opt-out, zou bij de rechter een grote kans maken om op basis van een schending van artikel 9 of artikel 22 AVG in het gelijk te worden gesteld, aangezien er uitzonderingen worden gemaakt op AVG-regels die in dit voorstel niet afdoende worden gewaarborgd en omdat de subsidiariteit van deze werkwijze niet is onderbouwd.

Onvoldoende waarborgen tegen misbruik van gegevens en function creep

Hoewel het voorstel stelt dat het gericht is op hulpverlening, bevat het geen juridische of technische waarborgen die uitsluiten dat verzamelde gegevens in de toekomst worden ingezet voor andere doeleinden (zoals toezicht of risicoselectie) of dat nieuwe beleidsdoelen onder het brede label van “proactieve dienstverlening” worden gehangen. Daarmee is het risico op function creep reëel en onvoldoende ondervangen.

De partijen die behept zijn met de uitvoering van deze wet, hebben evengoed als taak om misbruik en fraude met voorzieningen terug te dringen. Deze wet brengt burgers in beeld bij publieke instanties die dezelfde informatie evengoed kunnen gebruiken in opsporingstaken. Zo luidt een bekende risico-indicator die de gemeente Zaanstad gebruikte in een Wijkgericht onderzoek van de Landelijke Stuurgroep Interventieteams: “Persoon heeft al langer dan 3 jaar een P-wet uitkering, geeft geen aanvullende inkomsten/giften op, maar doet geen beroep op bijzondere bijstand, langdurigheidstoeslag of andere gemeentelijke inkomensondersteuning.” Informatie die voor dit voorstel kan worden verzameld t.b.v. ‘proactieve dienstverlening’ is even bruikbaar voor proactieve fraudebestrijding. De privacybescherming bij gemeenten is

van een te laag niveau om te kunnen borgen dat deze informatie niet vroeg of laat voor andere doeleinden wordt gebruikt. Het is daarom onwenselijk om deze bevoegdheid te leggen bij partijen met een dubbele pet.

Concluderend

We adviseren om het voorstel voor proactieve dienstverlening in deze vorm niet in te voeren. Het plan schuift een datagedreven werkwijze naar voren die diep ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer van burgers, zonder dat is aangetoond dat dit echt nodig is. Tegelijkertijd blijven bewezen, mensgerichte alternatieven onderbelicht. Het terugdringen van niet-gebruik van regelingen is belangrijk, maar moet gebeuren op een manier die het vertrouwen in de overheid herstelt, niet verder ondergraaft.

Daarom roepen we op tot het volgende:

- **Verhoog het Wettelijk Minimum Loon** tot 60% mediaan inkomen
- **Voer onverkort de aanbevelingen uit** van de Commissie Wettelijk Sociaal Minimum
- **Stop met dit voorstel in de huidige vorm.** Geef prioriteit aan maatregelen die minder inbreuk maken op de privacy van burgers.
- **Maak meer regelingen en kwijtscheldingen mogelijk via ambtshalve toekenning**
- Geef het UWV de mogelijkheid tot **automatische toekenning** voor mensen die recht hebben op een aanvulling via de **Toeslagenwet**.
- **Investeer in menselijk contact.** Maatschappelijk werkers, schuldhulpverleners, wijkteams en andere professionals zijn al in gesprek met mensen die recht hebben op ondersteuning. Geef hun de tijd, middelen en erkenning om hun werk goed te doen.
- **Zorg voor duidelijke en toegankelijke voorlichting.** Veel mensen weten simpelweg niet van het bestaan van bepaalde regelingen. Die kloof los je niet op met algoritmes, maar met begrijpelijke communicatie, laagdrempelige loketten en betrouwbare begeleiding.
- **Voer pas een wettelijke regeling in als echt is aangetoond dat mildere middelen onvoldoende zijn.** De overheid moet zich houden aan de basisregels van gegevensbescherming: noodzaak, proportionaliteit en subsidiariteit.
- **Verwerp het opt-outmodel.** Burgers hebben het recht om vooraf zélf te bepalen of hun gegevens worden gebruikt, zeker als het gaat om gevoelige informatie over schulden, arbeidsbeperkingen of ondersteuning.
- **Sluit function creep wettelijk uit.** Gegevens die zijn verzameld om te helpen, mogen niet later worden ingezet voor handhaving, controle of risicoselectie. De inzet op vertrouwen moet geloofwaardig zijn.